Museum Sydøstdanmark
Museum Southeast Denmark

KNV368 Højelsevej 15-17, Højelse sogn, Ramsø herred, tidl. København amt. Sted nr. 02.01.05. Sb.nr. 116.

Kampagne: 03-12-2015 KUAS nr.

Beretning for mindre forundersøgelse af en ca. 2000 m2 stor byggegrund i Højelse. Der fremkom væsentlige fortidsminder fra perioden jernalder-nyere tid og arealet blev indstillet til udgravning. Undersøgelsen blev udført af museumsinspektør Mette Madsen m. fl. i december 2015.

Abstract

Forundersøgelsen blev foretaget på byggegrundens vestlige halvdel og afslørede et større antal anlæg i form af lertagningsgruber, større og mindre grøftforløb, stolpehuller og affaldsgruber. Der konstateredes enkelte nedbrydningslag fra en 1700-talsbygning samt en større middelalderlig grøft overlejret af en lerkappe placeret mod nord. Fundmaterialet bestod hovedsageligt af middelalderligt og efterreformatorisk byggemateriale. Arealet indstilles til egentlig udgravning.

Indhold

Abstract 2
Undersøgelsens forhistorie 3
Administrative data 4
Topografi, terræn og undergrund 4
Målesystem 4
Øvrige data 5
Udgravningsmetode 5
Undersøgelsens resultater 5
Fremtidigt arbejde på stedet 7
FundListe 10
Fundbeskrivelse 10
Tegningsliste 14
Fotoliste 14

Forsidefoto: Anlæg og dræn i grøft 1 (vestlig grøft, n-s orienteret)

Undersøgelsens forhistorie

Forud for udvidelsen af en virksomhed i Højelse foretog museet en mindre forundersøgelse af et ca. 2000 m2 stort areal. Forundersøgelsen blev foretaget på baggrund af byggegrundens beliggenhed ca. 75 m sydøst for Højelse kirke.

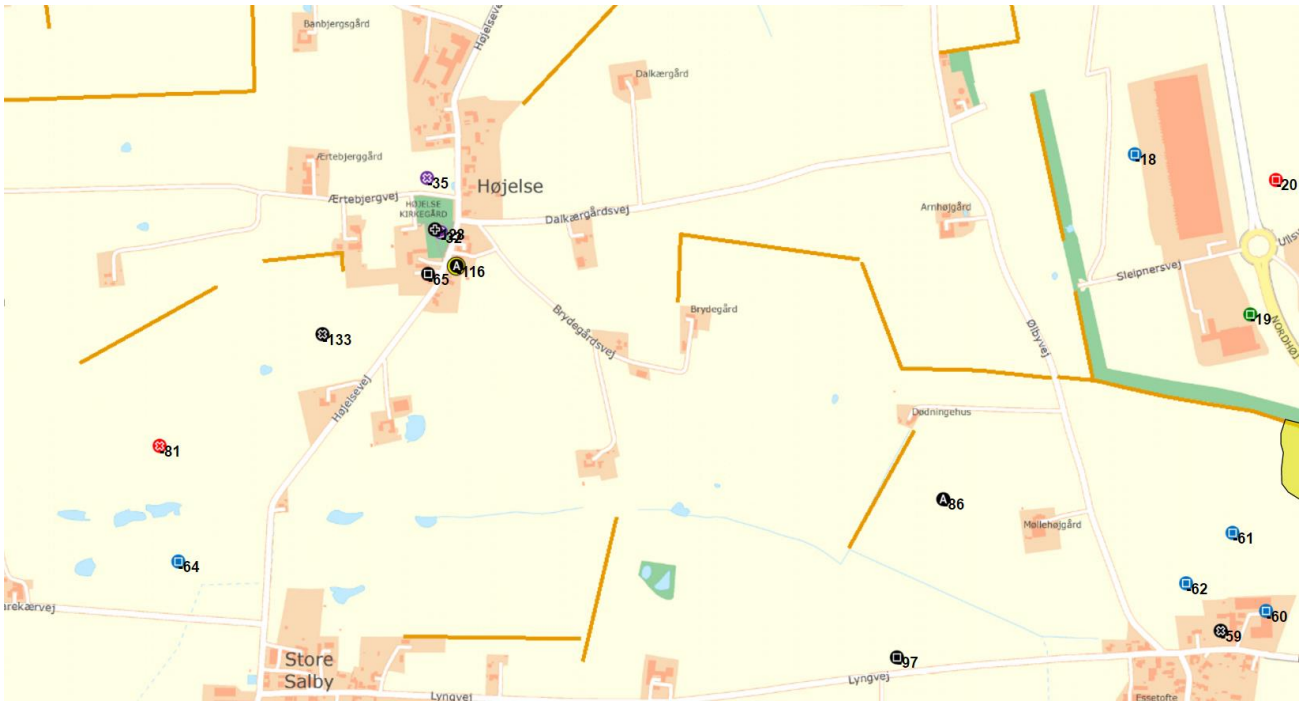

Figur 1 oppe: Udtræk fra fund og fortidsminder med sb. nr. Fig. 2: arealet på baggrund af original 1 kort.

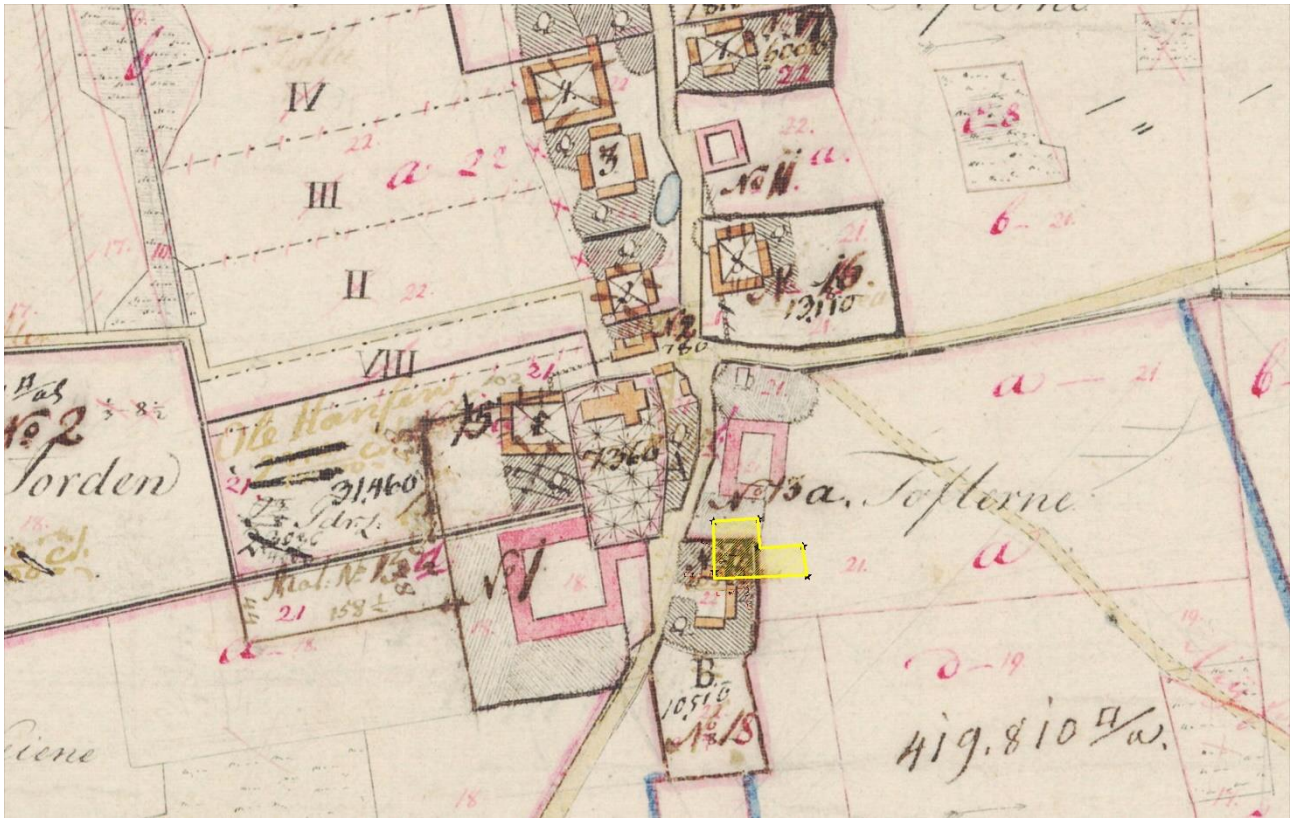

Der er tidligere foretaget arkæologiske undersøgelser i nærområdet. Ved restaurering af kirkemuren (sb. 65) konstaredes, at der lå indtil flere grave som skars af den nuværende kirke og som havde en anden orientering. Tolkningen var, at der kunne have ligget en tidligere træbygget kirke eller et kapel. Forud for opførslen af en servicebygning ved Højelse Præstegård blev der bl. a. undersøgt en hustomt fra 11-1200-tallet samt en yngre bygning (sb. 32).

Administrative data

Bygherre er Vidcom Danmark A/S og forundersøgelsen finansieredes af Museum Sydøstdanmark som også varetog opgaven. Originaldokumentation opbevares på museet.

Sagens gang:
150915: Køge kommune anmoder om museets udtalselse i forbindelse med tilladelse til opførsel af lagerbygning.
210915: Museet sender udtalelse til kommunen, hvori det anbefales at der foretages en forundersøgelse.
021215-031215: Forundersøgelse bliver foretaget.
071215: Museet meddeler bygherre at der skal foretages en regulær udgravning af arealet såfremt der skal foretages jordarbejde.

Topografi, terræn og undergrund

Højele by og kirke ligger på en ret markant og langstrakt knold i landskabet i kote 36-46. Den undersøgte matrikel ligger lidt lavere end Højelse Kirke i kote 36. Højelse by er omgivet af åbne marker.

Det konstateredes ved undersøgelsen, at terrænfladen var kraftigt udjævnet i forbindelse med opførsel af en nu nedrevet gård fra slutningen af 1700-tallet. Således sås mod Højelsevej en forsænkning der formentlig repræsenterer en afgravning foretaget i forbindelse med anlæggelse eller opgradering af Højelsevej, midt på grunden var muldlaget blot 15-20 cm tykt medens det ud mod de tilstødende marker mod øst var op til 70 cm tykt. I det levende hegn, der afgrænser grunden mod øst, hvor der er hestefolde, falder markoverfladen hen i mod 1 m. Det samme gør sig dog formentlig ikke gældende i undergrundsniveau.

Den undersøgte del af byggegrunden begrænser sig til matriklen tilhørende Højelsevej 15. På denne stod en del gamle træer og der var flere steder meget tæt buskads. Det levende hegn mod øst var 1,5-2 m bredt og bestod af høje gamle træer, der ikke kunne fjernes. Det ikke undesøgte areal udgøres af hestefolde med en tilhørende løsdriftsstald, hvorfor der ikke var adgang til arealet på forundersøgelsestidspunktet.

Undergrunden bestod af relativt ensartet brungul moræneler. Der registredes en del recente anlæg såsom grøftforløb, dræn og en brønd. Anlæggelsen af den tidligere bygning er foregået uden nedgravning af dybe fundamenter. Der sås enkelte nedbrydningslag med efterreformatorisk byggemateriale, såsom gultegl og fragmenter af kridtstenskvadre, to moderne brønde samt dræn.

Målesystem

Grøfter og anlæg blev indmålt med GPS (Trimble R8) og efterfølgende konverteret ved MapDigi til Mapinfo filer (UTM zone 32/Euref 89).

Da de høje træer der voksede på-, og omgav grunden, havde kraftigt begrænsende indvirkning på satellitsignaler, blev opmålingen foretaget med særdeles ringe precision. Det betyder, at de fleste anlæg og grøftforløb er redigerede i efterbearbejdningsfasen.

Profiler af udgravede anlæg blev tegnet med vandfast stift på folie i 1:20.

Øvrige data

Forundersøgelsen foregik i dagene 2-3/12.2015. Museumsinspektør og arkæolog Henrik Høier deltog 3/12 medens ansvarlig og daglig leder museumsinspektør og arkæolog Mette Madsen deltog begge dage.

Muldafrømning blev foretaget ved hjælp af 9 t maskine på bælter med 1,9 m bred rabatskovl. Enkelte anlæg blev snittet med drænskovl. Maskinen leveredes af Mejdahl tække- og entreprenørfirma, maksinfører var Tom.

Kortmateriele er udarbejdet af Mette Madsen på baggrund af data fra Geodatastyrelsen, Ortofoto, WMS-tjeneste samt udtræk fra Fund og Fortidsminder.

Udgravningsmetode

Der blev trukket en grøft i nord-sydlig retning og herefter tre afbrudte grøftforløb i øst vestllig retning. Grøfterne blev anlagt så mindst mulig vegetation skulle fjernes og med hensyntagen til (de mange) brønddæksler. Afbrydelserne i grøfterne repræsenterer både nyere forstyrrelser og vegetation.

Alle anlæg blev ridset ind i fladen, markeret med anlægsnummer og derefter registreret i en anlægsliste med grøftnummer og tolkning samt evt. note vedrørende fund eller fyldkarakteristik. Fladen blev løbende skovlet efter for at sikre, at alle anlæg var registrerede. Enkelte anlæg blev snittet med spade og renset med ske for at afklare bevaringsgrad og karakter. De snittede anlæg blev tegnet og beskrevet på folie med vandfast stift.

Der blev givet tre standard A nr.:
A1 for dræn
A2 for aturfænomen
A3 for recent

Enkelte af de anlæg, der blev indmålt som recent kan vise sig at rumme stolpehuller, i hvis flade der er sunket porøs muld ned. Disse tvivlsomme anlæg er blevet tildelt A nr. efterfølgende.

Et udvalg af fund (primært byggemateriale og dyrekogler) fremkomne i fladen blev hjemtaget. Lister over fund, anlæg, fotos, tegninger mv. er indført i MUD.

Det blev løbende taget arbejdsfotos med ios 5 telefon.

Undersøgelsens resultater

Der blev registreret 62 anlæg fordelt i 4 søgegrøfter (heraf flere afbbrudte). Anlæggene er af ganske bredt dateringsmæssigt spænd, der formentlig strækker sig fra yngre jernalder (stolpehuller) over middelalder til rennaissance og nyere tid, primært repræsenteret ved nedbrydningslag fra 1700-tals huset.

Fortidsminderne synes mere intensivt forekommende på den østlige del af grunden, hvor det tykke muldlag betyder at bevaringsforholdene er gode. Sporene fortsætter med meget stor sandsynlighed med samme intensitet mod øst ud på den nuværende hestefold og kommende parkeringsplads.

Der kunne ud over nyere tids nedbrydningslag konstateres stolpehuller, tagbærende stolpehuller, lertagningsgruber, grøftforløb og kogegruber. Genstandsmaterialet består til største delen af dyreknogler, munkesten, glaseret og

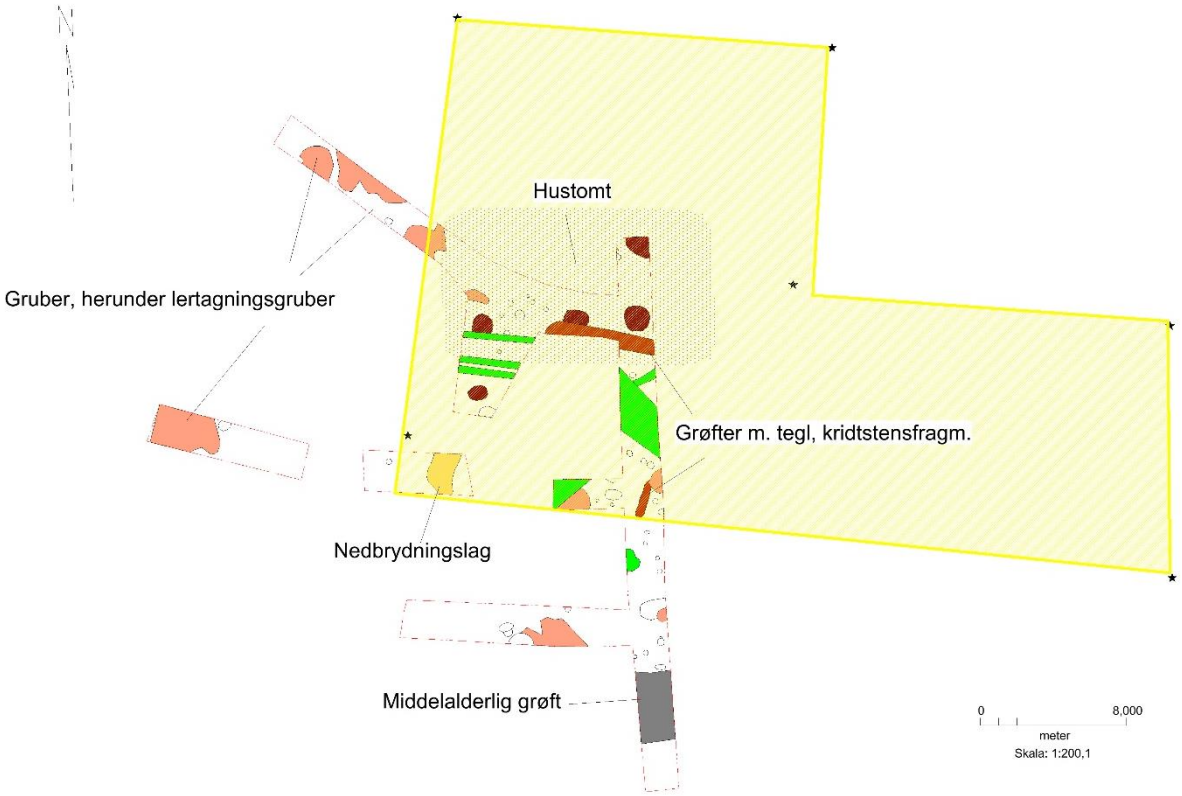

Figur 2. Anlæg i det forunderøgte areal. Det indstillede areal er afgrænset på baggrund af bygherres planer over hovr der skal udføres jordarbejde.

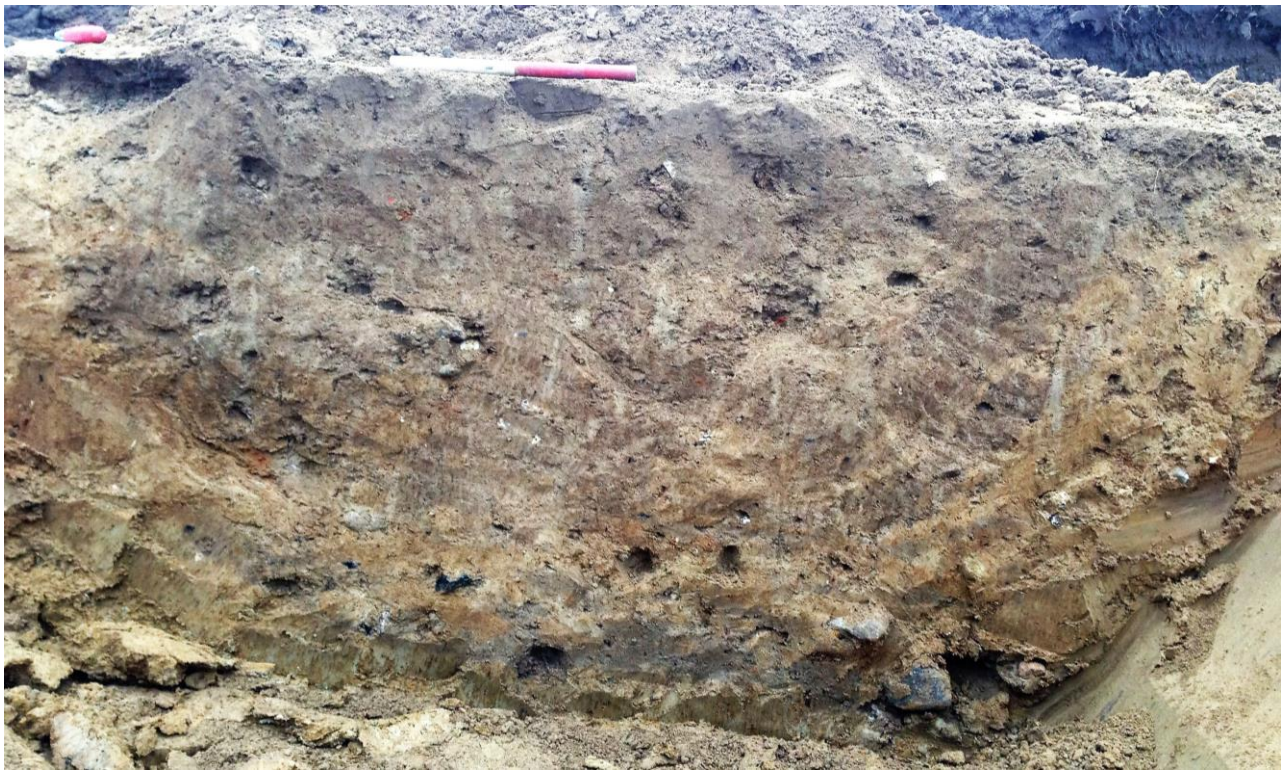

Figur 3. Grøft A29 rummede blandt andet bronzeblik , dyreknogler og glaserede skår

uglaseret tegl, keramik, lidt flensborgtegl samt kridtstensfragmenter. Alle anlæg blev afsøgt med detektor, hvorved der fremkom en del jernnagler samt, i en stor middelalderlig grøft/grube, 2 stk. bronzeblik.

Terrænet under overfladen har tilsyneladende været kraftigt reguleret over tid. Parallelt med Højelsvej er der afgravet undergrundsler. I bunden af den 2-3 m brede grøftlignende struktur fremkom massive lertagningsgruber og i opfylden lå en del byggematerialer af middelalder- og renæssancekarakter samt dyreknogler. På midten af grunden, omtrent hvor huset har været beliggende, var muldlaget under 10 cm tykt men både stolpehuller og grøftforløb var gravet ned i det lerlag, der kan være kastet til side i forbindelse med gravning af nævnte grøft. Det kan således ikke udelukkes, at der ikke er tale om undergrund. Undergrundsniveauet/lerlaget falder/forsvinder igen mod øst på grunden, hvor anlægsintensiteten også stiger. Der kunne afgrænses en formodet øst-vest vendt hustomt med særdeles kraftige stolpehuller, typologisk dateret til middelalder, men flere af de mange anlæg indgår utvivlsomt i konstruktioner, der må udredes i forbindelse med en egentlig fladeafdækning.

Der blev ikke afgrænset sikre konstruktioner men et stolpehul (A44) af anseelig størrelse blev snittet med minigraver. Fylden var i toppen muldholdig og mindede om de yngre anlæg. Dette må dog betragtes ældre overfladefyld, nedsunket i anlægget. Fylden var under dette brungråt sandet ler, let spættet med undergrundsmateriale og hullet var af 1 m dybde. Der kunne afgrænses yderligere 3 stolpehuller (A4, A8 o gA35), som ved deres placereing indikerer, at der har stået et øst-vestligt orienteret treskibet hus. I alt blev der registreret 26 stolpehuller.

Vestligt på grunden kunne det konstateres, at der langs med Højelsevej har været afgravet undergrund, hvilket har dannet et grøftlignende forløb. Måske er dette sket i forbindelse med etablering af Højelsevej eller anden terrænregulering. I bunden af grøftorløbet lå flere ret omfangsrige lertagningsgruber (A30, A31 og A62), der i flade og øvre lag indeholdt dyreknogler, munkestens og teglfragmenter, fragmenter af kridtstenskvadre samt lidt sortbrændt sintret keramik. I grøftens opfyld lå fundmateriale af lignende karakter. Der kunne ikke observeres nogen egentlig lagdeling i opfylden, hvilket turde vidne om, at denne er sket over kortere tid.

Der blev i alt registreret 10 gruber i søgegrøfterne, heraf 3 materialetagningsgruber og en enkelt kogegrube.

Der blev registreret enkelte grøftforløb af en dybde på ca. 20 cm (ej tegnet) med en mørk, trækulsholdig fyld, opblandet med tegl- og kridtstensfragmenter (A9 og A16).

Fremtidigt arbejde på stedet

Der indstilles et areal på 816 m2 til egentlig udgravning. Arbejdsarealer frigives under forudsætning at der udlægges køreplader i forbindelsen med anlægsarbejdet (fig.4) .

Anlæggene fortsætter med stor sandsynlighed mod øst ud på markerne og topografien indikerer at der kan ligge bebyggelse over højderyggen der løber ud fra højelse mod syd-sydøst.

Såfremt der på et senere tidspunkt skal foretages yderligere anlægsarbejde i det ikke frigivne område på matriklen bør dette på baggrunden af resultatet af forundersøgelsen indstilles til udgravning.

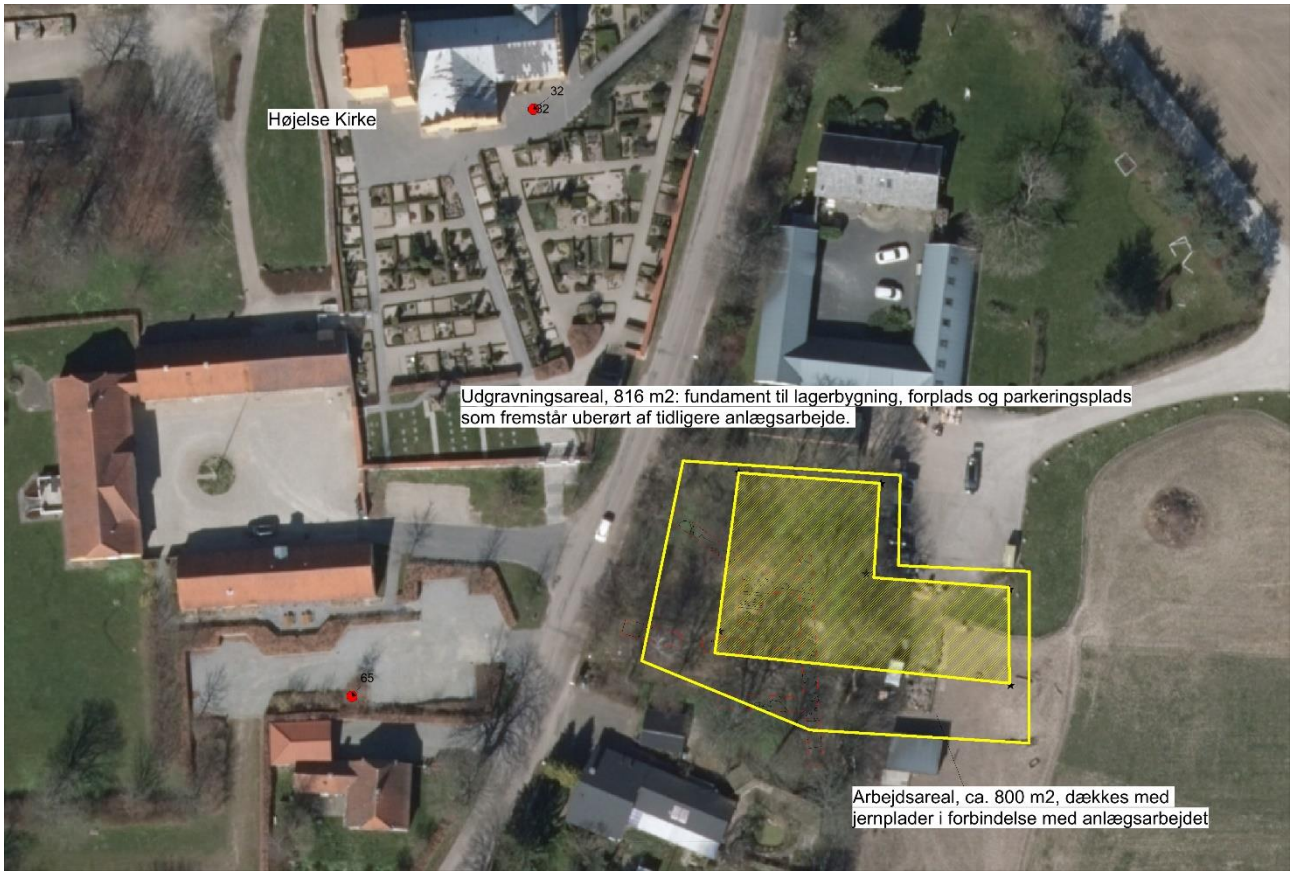

Figur 4. indstillet areal markeret med gul polygon.

Museum Sydøstdanmark d. 29-03-2017

Mette Madsen

_____

FundListe

Fund	Materiale	Genstand	Datering	Anlæg
Kampagne: 03-12-2015				
X1	Zoologisk materiale	Dyreknogler	Jernalder-Nyere tid (1661 -)	A44
X2	Zoologisk materiale	Dyreknogler	Middelalder-Nyere tid (1661 -)	A29
X3	Keramik/historisk tid	Keramik diverse	Middelalder-Nyere tid (1661 -)	A29
X4	Keramik/historisk tid	Keramik diverse	Efterreformatorisk tid (1536-1660)-Nyere tid (1661 -)	
X5	Bygningskeramik	Tegl, tagsten	Yngre middelalder (1300-tal)-Nyere tid (1661 -)	
X6	Bygningskeramik	Tegl, munkesten	Yngre Middelalder (1250 - 1535)-Nyere tid (1661 -)	
X7	Kobberlegering	ubestemt	Bronzealder-Nyere tid (1661 -)	
X8	Kobberlegering	ubestemt	Middelalder-Nyere tid (1661 -)	A29
X9	Jern	nagle	Jernalder-Nyere tid (1661 -)	A44
X10	Jern	ubestemt	Jernalder-Nyere tid (1661 -)	
X11	Jern	nagle	Middelalder-Nyere tid (1661 -)	A29

Fundbeskrivelse

Kampagne: 03-12-2015

X1

Zoologisk materiale, Dyreknogler, Jernalder-Nyere tid (1661 -)

Tyve knogler; inkluderende lemmeknogler, ledender og mellemknogler. Dateret på baggrund af x9.

Tegninger:
Foto:
Anlæg: A44
Fund:
Lag

X2

Zoologisk materiale, Dyreknogler, Middelalder-Nyere tid (1661 -)

Elleve forskellige knogler; inkluderende lemmeknogler, ribben og mellemknogler. Dateret på baggrund af x3.

Tegninger:
Foto:
Anlæg: A29
Fund:
Lag

X3

Keramik/historisk tid, Keramik diverse, Middelalder-Nyere tid (1661 -)

To glacerede sideskår; det ene af rødgods med brun glasur på ydersiden - det andet, muligvis, grågods med rester af brun glasur på indersiden og mørk rødbrun glasur på ydersiden.

Tegninger:
Foto:
Anlæg: A29
Fund:
Lag

X4

Keramik/historisk tid, Keramik diverse, Efterreformatorisk tid (1536-1660)-Nyere tid (1661 -)

To stykke keramik; det ene et stykke rødgods, glaseret på indersiden med brun glasur og ornamenteret med omløbende riller på ydersiden. Skåret er en del af siden og bunden af et fad. Det andet stykke er et randskår af grågods med udadbøjet og fortykket rand - muligvis fra en jydepotte.

Tegninger:
Foto:
Anlæg:
Fund:
Lag

X5

Bygningskeramik, Tegl, tagsten, Yngre middelalder (1300-tal)-Nyere tid (1661 -)

Seks stykker tagtegl - to stykker med rester af mørtel. To stykker er sodede. Det kan ikke afgøres om der er tale om munke og/eller nonner.

Tegninger:
Foto:
Anlæg:
Fund:
Lag

X6

Bygningskeramik, Tegl, munkesten, Yngre Middelalder (1250 - 1535)-Nyere tid (1661 -)

Et fragment af en munkesten med rester af mørtel. To let skålige og parallelle riller løber på siden med mørtel - sandsynligvis et mærke fra formen, eventuelt et par strå.

Tegninger:
Foto:
Anlæg:
Fund:
Lag

X7

Kobberlegering, ubestemt, Bronzealder-Nyere tid (1661 -)
Et løsfundent stykke bronzeblik. Måler 2,9x1,2 cm.

Tegninger:
Foto:
Anlæg:
Fund:
Lag

X8

Kobberlegering, ubestemt, Middelalder-Nyere tid (1661 -)
To små stykker bronzeblik. Det enestykker måler 2,2x1,2 cm og det andet måler 1,6x1,0 cm.

Tegninger:
Foto:
Anlæg: A29
Fund:
Lag

X9

Jern, nagle, Jernalder-Nyere tid (1661 -)
En lille jernnagle eller -søm. 3,3 cm lang.

Tegninger:
Foto:
Anlæg: A44
Fund:
Lag

X10

Jern, ubestemt, Jernalder-Nyere tid (1661 -)
En lille stykke jern i form af en krog og et større, ca. 11 cm langt, stykke kraftigt korroderet jern, som kan have været et beslag eller en kniv, men er ubestemmelig.

Tegninger:
Foto:
Anlæg:
Fund:
Lag

X11

Jern, nagle, Middelalder-Nyere tid (1661 -)

Seksten stykker af nagler, nitter og søm, en korroderet plade og en klump af korroderet jern. Datering baseret på x3.

Tegninger:
Foto:
Anlæg: A29
Fund:
Lag

Tegningsliste

Tegning	Målestok	Type	Anlæg	Fund	Beskrivelse	Dato	Tegner
Kampagne: 03-12-2015							
T1	1:20	Profiltegning	A25, A29, A38, A40, A44			03-12-2015	Mette Madsen

Fotoliste

Billed	Motiv	Beskrivelse	Anlæg	Fund	Filmtype	Dato	Fotograf
Kampagne: 03-12-2015							
1/D3969	STH A nr? ikke tegnet eller tegning er bortkommet.				digitalt foto	03-12-2015	Mette Madsen
1/D4271	A29, grøft, set fra vest.		A29		digitalt foto	03-12-2015	Mette Madsen
1/D4290	Forundersøgeslesaralet set fra kirken (nø)				digitalt foto	03-12-2015	Mette Madsen
1/D4291	forundersøgeslesarealet med Højelse Kirke i baggrunden				digitalt foto	03-12-2015	Mette Madsen
1/D4292	Grøft 1, set fra syd.				digitalt foto	03-12-2015	Mette Madsen
1/D4293	grøft 1, set fra nord.				digitalt foto	03-12-2015	Mette Madsen
1/D4294	Grøft 1, set fra syd.				digitalt foto	03-12-2015	Mette Madsen
1/D4295	Grube i grøft, grøft mod Højelsevej, nø grøft.				digitalt foto	03-12-2015	Mette Madsen
1/D4296	Arbejdsfotot, Henrik Højer				digitalt foto	03-12-2015	Mette

	sydligt i grøft 1.						Madsen
1/D4297	A44, tagbærende stolpe		A44		digitalt foto	03-12-2015	Mette Madsen
1/D4298	A44, tagbærende stolpe		A44		digitalt foto	03-12-2015	Mette Madsen